

ชนิดและลักษณะของจานรองกระถางต้นไม้ที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย

เรวดี แก้วขาว วทม.* ปฐมพร พริกชู วทม.* เสริมรสมิ จินดารัตน์ สสพ.* จามรี อุทัยรัตน์ วทม.*

และกามัล กอและ วทบ.**

*กลุ่มปฏิบัติการควบคุมโรคในพื้นที่เฉพาะ **ศูนย์อ้างอิงพาหะนำโรค สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ ๑๒ จังหวัดสงขลา

บทคัดย่อ

ปัจจุบันโรคไข้เลือดออกถือเป็นโรคติดต่อนำโดยแมลงที่สามารถเป็นได้ตลอดทั้งปี โดยมีการระบาดในช่วงฤดูฝน เนื่องจากมีแหล่งน้ำที่เป็นแหล่งเพาะพันธุ์จำนวนมาก โดยเฉพาะในภาชนะน้ำขังต่างๆ ทั้งในบ้าน และรอบบริเวณบ้าน จากผลการสำรวจลูกน้ำในเขตเทศบาลของจังหวัดภูเก็ตได้ตอนกลางประจำปี ๒๕๕๓ ตั้งแต่เดือนเมษายนจนถึงเดือนมิถุนายน พบว่าภาชนะที่พบลูกน้ำเป็นอันดับต้นๆ ได้แก่ ภาชนะอื่นที่ไม่ใช่ (ค่าเฉลี่ย CI = ๘.๑๓) และจานรองกระถางต้นไม้ (ค่าเฉลี่ย CI = ๕.๐๗) ซึ่งภาชนะดังกล่าวจัดเป็นภาชนะหลักที่สำคัญในการเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย โดยที่จานรองกระถางต้นไม้ถือเป็นภาชนะที่เราสามารถควบคุมได้ โดยทั่วไปจานรองกระถางที่มีขายในท้องตลาดมี ๓ ชนิด ได้แก่ แบบกระเบื้องดินเผา พลาสติกน้ำตาล และพลาสติกสีดำ ปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เหมาะสมต่อการวางไข่ของยุงลายในจานรองกระถาง โดยปัจจัยที่มีผลต่อการวางไข่ของยุงลายได้แก่ ลักษณะพื้นผิวและสีของภาชนะ คณะผู้วิจัยจึงได้เลือกมาทำการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้ทราบความถี่ในการพบลูกน้ำและระยะเวลาที่พบลูกน้ำครั้งแรกเมื่อวางจานรองกระถางแต่ละชนิดทิ้งไว้ คณะผู้วิจัยจึงทดลองโดยการวางจานรองกระถางไว้บริเวณบ้าน ๕ หลัง ที่มีสภาวะแวดล้อมใกล้เคียงกัน ภายในรัศมี ๕ เมตร โดยบ้านแต่ละหลังวางจานรองกระถางที่ตำแหน่งเดียวกันจำนวน ๙ ใบ ประกอบด้วยจานรองกระถางต้นไม้ ๓ ชนิด ที่มีสภาพการใช้งาน ๓ แบบ ได้แก่ สภาพใหม่ ผ่านการใช้งานในสภาพปกติอย่างน้อย ๖ เดือน และเคยใส่ทรายที่มีฟอสอย่างน้อย ๑ เดือน โดยเติมน้ำลงไปครึ่งหนึ่งของจานรองกระถาง และทุกๆ ๗ วันทำการเก็บลูกน้ำและเติมน้ำลงไปให้มีปริมาณเท่าเดิม ทดลองเป็นระยะเวลา ๙๘ วัน เก็บข้อมูลทั้งหมด ๑๔ ครั้ง ปรากฏว่าระยะเวลาที่สั้นที่สุดที่พบลูกน้ำในภาชนะแต่ละชนิด ได้แก่ พลาสติกสีดำสามารถพบลูกน้ำในระยะเวลาเพียง ๗-๑๔ วัน พลาสติกน้ำตาล ๒๘-๗๗ วัน และกระเบื้องดินเผา ๖๓ วัน นอกจากนี้พบว่าภาชนะที่ทำจากพลาสติกสีดำเป็นภาชนะที่พบลูกน้ำจำนวนครั้งสูงสุด เมื่อแยกตามลักษณะสภาพการใช้งานของวัสดุ พบว่า จานรองที่ผ่านการใช้มาแล้วพบลูกน้ำ ๙ ครั้ง ของใหม่ยังไม่มีพบลูกน้ำ ๖ ครั้ง และเคยใส่ทรายที่มีฟอสมาแล้ว ๑ เดือน พบลูกน้ำ ๕ ครั้ง ตามลำดับ เมื่อนำลูกน้ำที่เก็บได้จากภาชนะแต่ละชนิดมาเลี้ยงจนเป็นตัวเต็มวัย ทำให้ทราบว่ายุงส่วนใหญ่ที่ชอบวางไข่ในภาชนะรอบบ้านได้แก่ ยุงลายบ้าน (*Aedes aegypti* L.) และยุงลายสวน (*Aedes albopictus* (Skuse)) มีจำนวน ๑๐๐ ตัว และ ๑๙ ตัว ตามลำดับ

จากการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าจานรองกระถางต้นไม้ที่ยุงลายชอบวางไข่ ได้แก่ จานรองกระถางที่ทำจากพลาสติกสีดำ ดังนั้นการสำรวจลูกน้ำยุงลายในแต่ละครั้ง ควรมุ่งเน้นที่ภาชนะรอบบ้าน หากมีจานรองกระถางต้นไม้ควรดูเป็นพิเศษโดยเฉพาะจานรองกระถางต้นไม้ที่ทำจากพลาสติกสีดำ และหากจะเลือกใช้จานรองกระถางต้นไม้ควรใช้จานรองกระถางที่ทำจากดินเผาเนื่องจากเมื่อวางทิ้งไว้จะไม่มีน้ำขังให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ นอกจากนี้ยังพบว่ายุงลายบ้านซึ่งเป็นพาหะนำโรคไข้เลือดออกที่สำคัญ เริ่มมีแหล่งเพาะพันธุ์ในภาชนะรอบบ้านแทนภาชนะในบ้าน จึงควรมีการดูแลภาชนะรอบบ้านไม่ให้มีน้ำขัง จากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาสามารถใช้เป็นข้อมูลเผยแพร่ให้แก่ประชาชนในการเลือกซื้อจานรองกระถางต้นไม้ และใช้ประโยชน์ในการรณรงค์ Big Cleaning Day เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกต่อไป การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาในพื้นที่เขตเมือง ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาในพื้นที่ชนบทเพิ่มเติมต่อไป